

NATURA 2000-GEBIED: LEEKSTERMEERGEBIED

VERSLAG VELDBEZOEK DD.

STATUS: DEFINITIEF

Doel

- Een beeld krijgen van de ontwikkeling van Natura 2000-gebieden, hun kwaliteit en de invloed van drukfactoren. Daarvoor worden jaarlijks veldbezoeken aan deze gebieden uitgevoerd. De veldbezoeken vormen een aanvulling op de reeds bestaande monitoringssystematiek. Ze dragen daarmee bij aan het inzicht in de staat van de Natura 2000-gebieden en de mate waarin de instandhoudingsdoelstellingen gehaald worden.
- Onvoorziene ontwikkelingen in de instandhoudingsdoelen tijdig signaleren, daarmee kan mede bepaald worden of bijsturing wenselijk is.
- Bij het veldbezoek 2025 in het Leekstermeergebied is stilgestaan bij de Vogelrichtlijnsoorten Kwartelkoning A122, Porseleinhoen A119, Smient A050 en Rietzanger A295. Ook is gesproken over (externe) factoren die daar invloed op (kunnen) hebben.
- Ter voorbereiding op het veldbezoek hebben voortouwnemer en terreinbeheerder aandachtspunten gekozen en gezamenlijk besproken. Deze zijn verwerkt in het verslag.

Bijlagen

- bijlage 1: Kaart met de bezochte locaties tijdens het veldbezoek.
- bijlage 2: Doelentabel

Algemeen

In opdracht van provincie Drenthe worden alle Natura 2000-gebieden in Drenthe jaarlijks bezocht. Zo kan een actueel beeld gevormd worden van de ontwikkelingen en aandachtspunten binnen de gebieden.

Tijdens dit veldbezoek zijn de N2000-doelen op de eigendommen van Staatsbosbeheer (SBB) besproken en zijn enkele locaties in het N2000-gebied bezocht. Daarbij zijn een aantal ontwikkelingen besproken welke hieronder worden toegelicht.

BEVINDINGEN

Instandhoudingsdoelen

Kwartelkoning A122

Voor de kwartelkoning liggen de uitdagingen vooral bij het beheer. Het huidig maaibudget is te krap om twee keer per jaar te kunnen maaien waardoor het moeilijk is om het leefgebied aantrekkelijk te kunnen houden en uit te breiden voor deze soort. De hergroei van de vegetatie (na maaibeurt in augustus) gaat echter erg snel, waarbij vooral ook stikstofdepositie een rol speelt. Volgens metingen uit het MAN is de depositie in dit gebied bijna 2x zo hoog als in het Fochtelooerveen. Dat heeft een effect op de vegetatie die sneller verruigt o.a. met pitrus en rietgras. Dit was tijdens het veldbezoek op locatie 1 ook goed waar te nemen (foto 1).

1. Verruiging van potentieel leefgebied voor kwartelkoning

De beheerder wil daarom het “aanwijsgebied” wat gaan uitbreiden (vanuit N2000-beheerplan aangewezen percelen als potentieel geschikt leefgebied), zoals bij locatie 1 (foto 3) aan oostkant van het fietspad en locatie 2. Dat is ook in overleg met Natuurmonumenten gedaan, omdat op hun terreinen ook “aanwijspercelen” liggen voor kwartelkoning. De soort heeft landelijk gezien een trend van pieken en dalen. Beheerder geeft aan dat de populatie nu weer in een dal zit, maar stel er komt weer een piek aan, dan moet er aantrekkelijk leefgebied aanwezig zijn en dat is nu niet het geval. De westkant van het fietspad bij locatie 2 was ook “aanwijsgebied”, maar omdat daar de nadruk ligt op de ontwikkeling van dynamisch moeras (N05.04) is het aanwijsgebied daar losgelaten. Het wordt dan te nat om te kunnen beheren.

De kwartelkoning-leefgebieden liggen van het gebied van Natuurmonumenten aan, langs het Peizerdiep. De huidige broedvogelpopulatie bevindt zich vooral in Oost-Europa, daar is verder geen invloed op. Het is dus afwachten en zorgen dat het leefgebied op orde is en blijft.

Dit aandachtspunt is ook met provincie besproken. De percelen zijn met de inrichting van de waterberging natter geworden en blijven langdurig nat vanwege de venige ondergrond, hoge waterpeil (waterbergingsgebied) en kwel. Hierdoor wordt het maaibeheer duurder, omdat speciaal materiaal nodig is zoals rupsvoertuigen, terwijl de beheerskostenvergoeding als uitgangspunt regulier maaibeheer op vaste bodem heeft.

De beheerder is bezig om dit jaar een SKNL-aanvraag voor “omvormingsbeheer” in te dienen voor 3 – 5 jaar. Waardoor de beheerder met dit SKNL-budget het geld heeft om een aantal percelen tenminste 2 keer per jaar te maaien. Dat twee keer jaar maaien werkt is te zien op locatie 3 (foto2), hier staan schrale hooilanden waar bijvoorbeeld holpijp wordt gevonden. De beheerder heeft het budget om het ene perceel wel te beheren en de andere niet, op foto 2 is het verschil van vegetatiestructuur tussen beide percelen heel goed zichtbaar.

Niet alle percelen blijven geschikt voor de kwartelkoning. Op de percelen ontstaan de laatste jaren trilveenachtige vegetaties die vanuit vegetatieoogpunt zeer gewenst zijn, maar niet goed te beheren zijn (vergt ander materieel). Het is geen aantrekkelijke vegetatie voor de kwartelkoning, die met name in het voorjaar opgaande vegetatie nodig heeft. Dit gebruikt de kwartelkoning voor dekking.

De vernatting en het ontstaan van trilveen betekent dat de kwartelkoning op een andere plek leefgebied moet krijgen om het instandhoudingsdoel te kunnen behalen.

2. Verschil tussen verruigd leefgebied (links) en beheerd en verschaald hooiland (rechts van de sloot)

3. Potentieel leefgebied voor kwartelkoning

Porseleinhoen A119

De beheerder focust, net zoals bij de kwartelkoning, op het creëren en behouden van geschikt leefgebied van het porseleinhoen. Het porseleinhoen heeft pioniervegetaties nodig, maar in het Leekstermeergebied verruigt deze vegetatie doordat er een vast waterpeil wordt gehanteerd. Voor deze soort kan door beheerder dan ook niet zoveel gedaan worden. Hier ontbreekt de noodzakelijke dynamiek om pionierstadia te laten ontstaan en behouden.

Het porseleinhoen is niet waargenomen in Leekstermeergebied. In Zuidlaardermeer zit wel een populatie. Het Zuidlaardermeergebied kent een dynamischer waterpeil: in de winter staat het onder water, terwijl in de zomer het waterpeil zakt door oppervlakteverdamming en wegzijging. Dit zorgt voor een gevarieerde omgeving met pitrus, riet en slibachtige omstandigheden die insecten aantrekken, een belangrijke voedselbron voor het porseleinhoen. In het Leekstermeergebied en de Onlanden daarentegen blijft het waterpeil stabiel, waardoor er minder variatie is in habitat en soortenrijkdom.

Deze verschillen in waterbeheer beïnvloeden waarschijnlijk ook de aanwezige vogelpopulaties. Een gevarieerder peilbeheer zou mogelijk ook voordelen kunnen opleveren voor het Leekstermeergebied, maar dat is hier niet mogelijk. In een deel van de Onlanden, met name aan de oostgrens bij Peizerdiep, heeft Natuurmonumenten wel enige ruimte om het waterpeil te laten variëren. Door het water gecontroleerd te laten zakken, kan men pioniervegetaties behouden.

Smient:

Onderzoek naar smient is in beheerplan opgenomen, verder niet besproken.

Ganzen:

Ganzen (soepgans, grauwe gans) zijn nog steeds een drukfactor voor de instandhoudingsdoelen. Dit is ook tijdens het veldbezoek van 2023 opgemerkt en staat in het beheerplan. De situatie t.o.v. 2023 is onveranderd geeft de beheerder aan.

Aan westkant van het N2000-gebied zijn ganzen die daar de zomer verblijven, vooral soepgans en grauwe gans. Ze vreten de rietkragen weg en kades kaal en laten uitwerpselen achter. De aantallen lijken wel minder te worden (vogelgriep). De ganzen zitten ook op de eilanden waar ze blijven tot de jongen veren hebben, daar vreten ze de vegetatie ook kaal.

SNL-monitoring is soms moeilijk vanwege het broedseizoen; waarnemers kunnen niet altijd het gebied in en de PQ's zijn dan niet te bereiken.

Exoten

Grote waternavel is een probleem, maar is moeilijk te beheren. Alleen de recreatieve kanoroutes worden nog vrijgehouden door het waterschap. Het komt het meest voor in oevers, maar trekt ook naar het open water en ook wel het rietland en moeras in. Het verspreidt ook naar de voormalige slootjes, waardoor verlandingsachtige vegetaties ontstaan.

Het aantal eenden daalt hierdoor wel. Die zitten in de slootjes die verlanden. Smient lijkt hier minder last van te hebben en die broeden niet in dit gebied. Ze zijn als wintergasten (niet-broedvogels) aangewezen. Als grote waternavel verder de rietlanden intrekt, dan kan dit wel een nadelig effect hebben op de porseleinhoen omdat het leefgebied dan minder geschikt wordt. Stichting Onlanden doet onderzoek naar grote waternavel in samenwerking met studenten; wat is het effect van grote waternavel op de Onlanden, de sloten en rietlanden?

Waterteunisbloem zit aan westkant van het Leekstermeergebied. De soort zit niet officieel in SNL-monitoring. Beheerder geeft aan dat dit wel een punt van aandacht is; wie houdt dit goed bij. Japanse duizendknoop is aardig in beeld en staat op kaart. Beheer is gericht op het voorkomen van schade aan de leefgebieden. Dit geldt ook voor grote berenklaauw. In het Leekstermeergebied zitten wel kreeften, maar blijkbaar niet in zulke aantallen dat ze opvallen en/of schade veroorzaken.

Monitoring

In het gebied is een enthousiaste groep actief betrokken bij monitoring. De resultaten hiervan kunnen mogelijk bepaalde monitoringsknelpunten verlichten. Wintertellingen van watervogels worden niet door hen gedaan, ze nemen wel de Sovon-projecten mee en watervogeltellingen; 1 keer per maand. Monitoring wordt soms moeilijk vanwege broedseizoen; waarnemers kunnen niet altijd het gebied in en de PQ's bereiken.

Recreatie:

Vogels ervaren altijd wel last van recreatie, dit wordt een probleem in de hotspots van de kiekendief en roerdomp omdat dan een groot deel van de populatie verstoord worden. Voor rietzangers is dit niet echt een problemen, want die zijn wijdverspreid over het gebied. Aan oostkant van het meer is vorig jaar in overleg het Drenthe pad "verlegd" om verstoring te voorkomen.

Recreatie-activiteiten in de winter op het meer zorgen voor aanzienlijke verstoring van smient en slaapplekken van stormmeeuw en kolganzen (A041), ook door nachtvisserij. Dit is ook wel besproken met provincie als bevoegd gezag voor N2000-gebieden, maar van handhaving lijkt nog geen sprake.

Overig

De plannen voor aanpassing/verruiming van de waterbergingscapaciteit ("Optimalisering Onlanden") zullen waarschijnlijk geen groot effect op leefgebied kwartelkoning. Het waterpeil wordt niet veranderd, alleen de berging wordt verhoogd. Wel verandert het maximaal peil bij noodwaterberging, waardoor er meer geborgen kan worden. Bij optimalisering is rekening gehouden met de N2000-doelsoorten.

Beheerder krijgt vragen uit de omgeving over de openheid van het gebied. Het gebied zou openblijven, maar doordat natte delen/ dynamisch moeras niet goed te beheren zijn komt opslag op en gaan delen verbossen, dat is niet te voorkomen. Beheerder geeft aan dat hierover goed met de omgeving gecommuniceerd moet worden.

Tijdens veldbezoek (locatie 4) wordt geconstateerd dat pad langs water door waterschap is gemaaid in het broedseizoen van rietzanger. Dit is al eerder gebeurd en gemeld en het is wenselijk dat deze maaiwerkzaamheden niet meer plaatsvinden tijdens het broedseizoen.

Conclusie

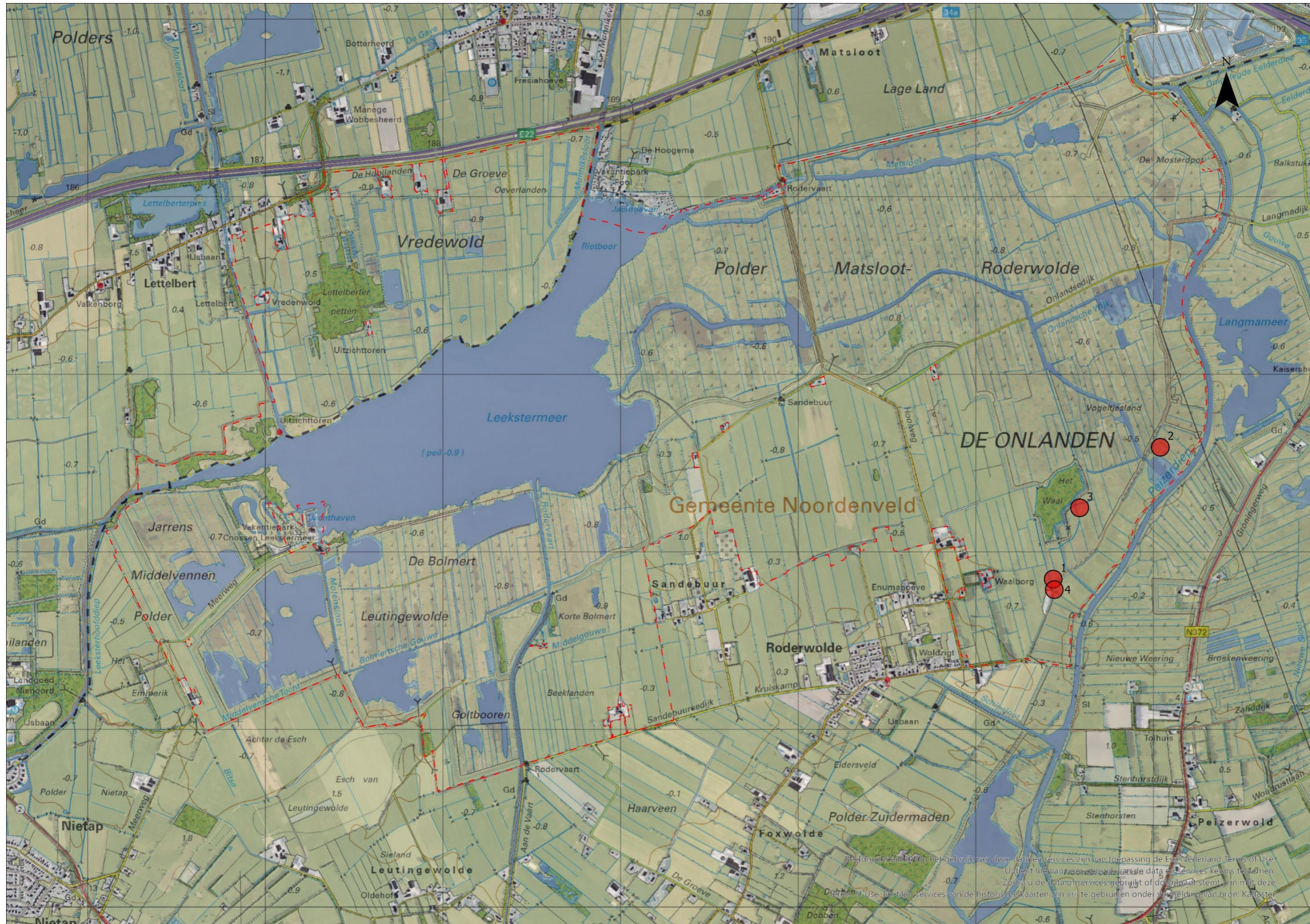
De bevindingen leiden tot het beeld dat:

- Op basis van het veldbezoek 2025 en de informatie van de beheerder hebben zich de afgelopen jaren geen onverwachte wijzigingen in de aanwezige Vogelrichtlijnsoorten voorgedaan in de eigendommen van Staatsbosbeheer in het Leekstermeergebied.
- De beheerder blijft veel aandacht houden voor het behoud en de uitbreiding van het leefgebied van de kwartelkoning. De subsidie voor N12.02-graslanden is ontoereikend voor benodigde beheer. Beheerder stelt een SKNL-subsidieaanvraag op voor "omvormingsbeheer".
- Door vegetatiesuccessie en een gebrek aan dynamiek verdwijnen pioniersvegetaties. Dit wordt versneld door o.a. grote waternevel. De kwaliteit van het leefgebied voor het porseleinhoen neemt daardoor steeds verder af.
- Jaarrond aanwezige soepganzen en grauwe ganzen hebben locatiegewijs een negatief effect op het gebied door overbegrazing, vertrapping en guanotrofie in (semi-)geïsoleerde wateren.
- Recreatie, met name in de winter, zorgt voor verstoring, maar handhaving blijft uit.
- Onderzoek naar de oorzaken voor de afname van de smient in het Leekstermeergebied is in het beheerplan opgenomen.

Accordering verslag

Dit verslag is met instemming van alle aanwezigen bij het veldbezoek en de provinciale co-lezer vastgelegd

Bijlage 1: Topografische kaart met de bezochte locaties (rode stippen)

Bijlage 2: Doelentabel

Doelentabel (concept) Leekstermeergebied

Invulmogelijkheden:

- trend gelijk aan NDA
- trend positiever dan NDA
- trend negatiever dan NDA

Volgens "Beheerplan Leekstermeergebied ruimte voor vogels, Definitief beheerplan 27 juni 2023"

Broedvogels

Broedvogel	Code	Doelen voor omvang en kwaliteit leefgebied	Doel voor aantal broedparen	Instandhoudingsdoel binnen bereik?	Knelpunt	Veldbezoek 2024 HGL Verandering t.o.v. beheerplan	Veldbezoek 2025 SBB Verandering t.o.v. beheerplan
Porseleinhoen	A119	= , =	2	misschien	Kennishiaat invasieve exotische planten en pionier situaties	Trend gelijk aan beheerplan	Trend gelijk aan beheer, maar lichte afname is zorgelijk
Kwartelkoning	A122	= , =	5	nee	Mogelijk gebrek voldoende leefgebied en internationale populatietrend	Trend gelijk aan beheerplan	Aantallen in 2025 nul. Behalen doelen alleen bereikbaar met voorgesteld aanvullend beheer
Rietzanger	A295	= , =	75	ja	nvt	Trend gelijk aan beheerplan	Trend gelijk aan beheer, aantallen boven verwachting

Niet-broedvogels

Niet-broedvogels	Code	Doelen voor omvang en kwaliteit leefgebied	Doel voor aantal max./gem.	Instandhoudingsdoel binnen bereik?	Knelpunt	Veldbezoek 2024 HGL Verandering t.o.v. beheerplan	Veldbezoek 2025 Verandering t.o.v. beheerplan
Kolgans	A041	=, =	640	ja	nvt	Trend gelijk aan beheerplan	Trend gelijk aan beheerplan
Brandgans	A045	=, =	110	ja	nvt	Trend gelijk aan beheerplan	Trend gelijk aan beheerplan
Smient	A050	=, =	640	nee	Gebrek aan wintervogeltellingen	Trend gelijk aan beheerplan	Afnemende aantallen

Opmerking!

Smient, knelpunt wordt gezegd "gebrek aan wintervogeltellingen". Gehele N2000 wordt geteld via Sovon wintertellingen, naar ons idee wordt ook de smient meegenomen, en is hier dus een goed beeld van!?

Knelpunt voor kolgans, brandgans en smient: aanwijzen foerageer en rustbieden direct aan N2000 of in de directe omgeving. Bij voorkeur in 1e instantie de 250 meter bufferzone handhaven om de N2000 gebieden. Door inrichting gebieden suikerunie en Realisatie noordkant A7 industrie Westpoort verstoring en afname fourageer gebied.